

Natura 2000-handleplan 2016–2021

**Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø
og Kærgård Klitplantage**

Natura 2000-område nr. 84

**Habitatområde H73
Fuglebeskyttelsesområde F50 og F 56**

Titel:

Natura 2000-plan 2016-2021
Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Klitplantage
Natura 2000-område nr. 84
Habitatområde H73
Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56

Udgiver:

Varde kommune

År:

2017

Forsidefoto:

Den retablerede Fiilsø. Foto: Rasmus Bendix.

Kort:

© Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering, © Varde Kommune

Må citeres med kildeangivelse.

**Varde
Kommune**

Indholdsfortegnelse

Resumé.....	4
Baggrund	5
Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan	6
Behov for indsatser.....	7
Indsatser fordelt på aktør	9
Prioritering af den forventede indsats.....	9
Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse	10
Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.....	11
Bilag 2: Indsatsprogram fra den statslige Natura 2000-plan.....	18
Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	19
Bilag 4: Kortbilag	21

Resumé

Handleplanen for *Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Klitplantage* beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000-området inden udgangen af 2021.

Målet er at bevare og fremme de naturtyper og arter, som området er udpeget for at beskytte. Der vil i særlig grad skulle ske en indsats for naturtyperne tør hede, våd hede, surt overdrev og rigkær.

For arterne plettet rørvagtel og tinksmed skal levestederne forbedres.

Der skal i denne planperiode især arbejdes med at skabe sammenhæng mellem forekomsten af naturtyper, pleje af hederne samt bekæmpelse af ikke-hjemmehørende arter.

Indsatsen udføres af lodsejere i området og gennemføres i videst muligt omfang gennem frivillige aftaler. Der findes blandt andet en række tilskudsordninger, som kan søges gennem Landbrugs- og Fiskeristyrelsen.

Baggrund

Miljø- og Fødevareministeriet har udarbejdet Natura 2000-planer for de 252 udpegede beskyttelsesområder, som indgår i den danske del af det europæiske Natura 2000-netværk. Planerne beskriver målene for det enkelte beskyttelsesområde og fastlægger de indsatser, der skal ske inden for planperioden 2016–2021. Natura 2000-planerne kan ses på Miljø- og Fødevareministeriets [hjemmeside](#).

Ud fra Natura 2000-planerne har kommunerne udarbejdet kommunale handleplaner, som skal medvirke til at gennemføre Natura 2000-planerne for de enkelte områder. Denne handleplan er udarbejdet af Varde Kommune på grundlag af Natura 2000-plan for fuglebeskyttelsesområderne nr. 50 og 56 samt habitatområde nr. 73 *Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Klitplantage*.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Planlægningen for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer varetages dog af Miljøstyrelsen og gennemføres hvert 12. år. Skovhandleplaner 2010-21 gælder således fortsat. Kommunerne og Miljøstyrelsen er hver især ansvarlige for, at handleplanerne gennemføres inden udgangen af år 2021.

Offentlige lodsejere, som ejer arealer i et Natura 2000-område, kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i egne drifts- og plejeplaner. Naturstyrelsen og Forsvarsministeriet ønsker selv at udarbejde drifts- og plejeplaner for egne arealer, og resuméer af disse planer kan ses i bilag 1. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens afsnit vedrørende redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan og indsatser fordelt på aktør.

Den lovgivningsmæssige baggrund for handleplanerne findes i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017), bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner (bekendtgørelse nr. 944 af 27. juni 2016) og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning (bekendtgørelse nr. 946 af 27. juni 2016).

Den kommunale handleplan skal ifølge lovgivningen indeholde:

- En prioritering af kommunalbestyrelsens forventede forvaltningsindsats i planperioden på baggrund af en opgørelse af behovet for konkrete forvaltningstiltag
- De forventede initiativer, som kommunalbestyrelsen vil tage for at gennemføre Natura 2000-planen, herunder en plan for interessentinddragelse.
- En oversigt over fordelingen af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljø- og Fødevareministeriet og offentlige lodsejere.
- En redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for den forudgående 6 års periode, der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang Natura 2000-planen for den forudgående periode er gennemført.

Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.

De kommunale handleplaner skal i samspil med vandplanlægningen realisere Natura 2000-planen, for så vidt angår vandbehov for de naturtyper, som er direkte afhængige af et vandøkosystem. Natura 2000-planens mål om forbedret vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande realiseres gennem indsatsen i vandplanlægningen, og skal ikke indgå i de kommunale Natura 2000-handleplaner.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (lovbekendtgørelse

nr. 1533 af 10. december 2015). Varde Kommune har screenet planens indhold. Det vurderes ikke, at planen vil få en negativ indvirkning på miljøet, og derfor har kommunen truffet afgørelse om, at der ikke skal foretages en udvidet miljøvurdering. Afgørelsen er truffet i henhold til § 4, stk. 4, i miljøvurderingsloven. Derudover bemærkes det, at der for samtlige statslige Natura 2000-planer er foretaget en strategisk miljøvurdering. De udarbejdede kommunale Natura 2000-handleplaner har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Handleplanerne sætter ikke nye rammer for fremtidige anlægstilladelser og vil ikke kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt.

Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan

De kommunale handleplaner for første planperiode har været gældende siden udgangen af 2012. Kommunen har i den mellemliggende periode arbejdet for at gennemføre den indsats, der blev beskrevet i Natura 2000-handleplanen for planperioden 2010-2015.

Nedenstående tabeller viser en oversigt over de realiserede, påbegyndte og planlagte projekter inden for Natura 2000-området.

Tabel 1. Følgende projekter er finansieret via kommunernes egne midler eller DUT-midler:

Indsats	Tiltag og ejerforhold
Etablering af Filsø	Aage V. Jensens Fonde har ved genskabelsen af Filsø omdannet mere end 1000 ha landbrugsjord til sø, mose og eng.
Udvidelse af naturtyper	Aage V. Jensens Fonde har realiseret rydning af ca. 15 ha plantage med forudsætning for etablering af klithede (2140) nord for Filsø Hede.
Pleje og sammenbinding af naturtyper og levesteder for arter	Aage V. Jensens Fonde har realiseret hegning og ekstensiv afgræsning på i alt ca. 46 ha øst for Fidsø Sø. Heraf er 21 ha kortlagt, lysåben habitatnatur (våd hede, tør hede og tidvis våd eng). 30 ha af det indhegnede areal er kortlagt som levested for rørhøg, plettet rørvagtel og rørdrum. På fondens arealer er der desuden etableret hegning og afgræsning på ca. 26 ha øst for Porsmosevej. Heraf er 7 ha kortlagt som lysåben habitatnatur (klithede og klitavning). Dele af arealet vil med tiden udvikle sig til våd hede eller tidvis våd eng. I den sydlige del af det hegnede område er ca. 1 ha ryddet for vedplanter.
Sikring af levesteder	Der er sket afbrænding af øer i den nyetablerede Filsø af hensyn til kolonirugende fuglearter.
Indsats mod forstyrrelse	Af hensyn til arter af gæs og svaner på udpegningsgrundlaget har kommunen udstedt færdselsforbud på Petersholm ved sydvestbredden af Filsø (privatejet).
Grønt partnerskabsprojekt i Vrøgum Kær	Projekt for naturgenopretning og formidling i Vrøgum Kær (våd hede, rigkær og tidvis våd eng – i alt 5,5 ha). Der er udarbejdet plejeplan for en del af det fredede område. Der er sket supplerende rydning og driften er optimeret. Samarbejde mellem Danmarks Naturfredningsforening i Varde, Danmarks naturfond og Varde Kommune. Samlet budget 75.000 kr. Støttet med 30.000 kr. fra Miljøministeriet.

Der er iværksat Life-projekter på statsejede arealer indenfor Natura 2000-området, men ikke projekter inden for den del af området, der er omfattet af denne plan.

Denne handleplan omfatter ikke Naturstyrelsens arealer, men for overblikkets skyld er nedenfor indsat den status for indsatsen, som fremgår af [Naturstyrelsens Natura 2000-plejeplan for området](#):

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede 5 plejetiltag hvilket især omfattede pletvis afbrænding af heder og klitter ca. 600 ha samt græsning med kvæg og heste på ca. 90 ha som de dominerende indsatser, derudover er der ryddet ca. 25 ha for opvækst og foretaget bekæmpelse af invasive arter på mindre områder.

Indsatsen arter er primært foretaget gennem indsatsen for åbne naturtyper og forbedring af disse.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de planlagte indsatser er gennemført i plejeperioden for Naturstyrelsens arealer og at disse indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	112	Gennemførte indsatser (areal)	1668 ha	100 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	0	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	2 ha	0 %

Oplysninger om indsatsen på Forsvarsministeriets indsats i planperioden skal findes i drifts- og plejeplaner for områderne, resumé af disse planer er samlet i bilag 1.

Behov for indsatser

Natura 2000-planen for *Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Klitplantage*, beskriver de konkrete mål for indsatsen. Indsatsprogrammet for den statslige Natura 2000-plan kan ses i bilag 2, mens naturtyper og arter på udpegningsgrundlag fremgår af bilag 3. På baggrund af dette har kommunerne vurderet, at der er behov for nedenstående konkrete forvaltningstiltag. Hvor igangsatte indsatser fra handleplanen for planperioden 2010-2015 ikke er gennemført i deres helhed, indgår den udestående indsats i opgørelsen over behovet for konkrete forvaltningstiltag.

Indsats for hydrologi fremgår af Natura 2000-planens generelle retningslinjer. Idet tilskudsordningen til etablering af optimal hydrologi ophørte med planperioden 2010-2015, vil der ikke være fokus på forbedring i af hydrologi i planperioden 2016-2021.

Opgørelsen af behov for indsatser omfatter ikke arealer ejet af Naturstyrelsen eller Forsvarsministeriet, da disse som offentlige lodsejere selv har udarbejdet plejeplaner for egne arealer. Resuméer af plejeplanerne fremgår af bilag 1.

Tabel 2. Behov for forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Rydning af uønsket opvækst	-	op til 177 ha	op til 177 ha
Forbedring af hydrologi	-	op til 7 ha	op til 7 ha
Græsning eller høslæt	98 ha	op til 78 ha	op til 176 ha
Hedepleje	325 ha	op til 155 ha	op til 480 ha
Bekæmpelse af invasive arter	-	op til 67 ha	op til 67 ha
Forudsætning for sammenbinding af naturtyper	40 ha	op til 17 ha	op til 57 ha
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	-	op til 9 ha	op til 9 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 1.

Pleje af levesteder

Indsatsen for naturtyper i habitatområde H73 vil blandt andet være at arbejde for at sikre de lysåbne naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje. Den indsats forventes at medvirke til at løfte indsatsen for arterne i fuglebeskyttelsesområderne og sikre disse velegnede levesteder.

Endvidere er der behov for – i samarbejde med de berørte lodsejere – at foretage en særskilt vurdering af om nuværende indsats for de kortlagte levesteder for tinksmed og plettet rørvagtel er hensigtsmæssig, eller om der er behov for yderligere tiltag.

Modstridende interesser

Modstridende interesser mellem naturtyper og levesteder for arter samt modstridende interesser mellem forskellige fuglearters krav til levesteder forventes afvejet og tilpasset i de enkelte tilfælde, hvor der ikke allerede er gjort op med problematikken i den statslige Natura 2000-plan.

Indsatser fordelt på aktør

Det vurderes, at der ikke er behov for en nærmere fordeling af indsatserne i Natura 2000-planen for 2016-2021 mellem kommunerne, Naturstyrelsen og Forsvarsministeriet for de enkelte retningslinjer i Natura 2000-planens indsatsprogram.

Kommunerne, Naturstyrelsen og Forsvarsministeriet løfter hver især indsatserne inden for eget geografiske og ressortmæssige ansvarsområde i forbindelse med de konkrete forekomster af naturtyper og levesteder for arter.

Resuméer af Naturstyrelsens og Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner med angivelser af kortlagte naturtyper og artsforekomster fremgår af bilag 1, arealangivelser for kortlagte naturtyper fordelt på de enkelte kommuner fremgår af bilag 3, og kort over den geografiske fordeling inden for kommunalt ressort og arealer omfattet af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner fremgår af bilag 4.

Prioritering af den forventede indsats

Natura 2000-planerne 2016-2021 har fokus på:

- Sikring af naturpleje
- Færdiggørelse og sikring af indsats fra planperioden 2009-2015
- Sammenhæng i naturen
- Levesteder for ynglefugle og bekæmpelse af invasive arter.

Prioriteringen af den forventede forvaltningsindsats i planperioden skal ske på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete forvaltningstiltag (se tabel 2). Den nedenstående prioritering vil således afspejle den forventede tidsfølge af indsatsen i forbindelse med de konkrete forvaltningstiltag.

Indsatsen prioriteres som følger:

1. *Pleje af lysåbne naturtyper:* Der arbejdes for at sikre pleje af kortlagte lysåbne habitatnaturtyper. Der vil være tale om indsatser som græsning, slåning og rydning af vedplanter eller invasive arter for alle lysåbne naturtyper, afbrænding af heder samt etablering af optimale vandstandsforhold for våde naturtyper.
2. *Indsats for truede ynglefugle:* Der arbejdes for at sikre egnede levesteder for områdets arter med særlig fokus på at sikre og forbedre tilstanden af de kortlagte levesteder for tinksmed og plettet rørvagtel.
3. *Sammenbinding af naturtyper:* Der arbejdes for at sikre driftsmæssig eller funktionel sammenhæng mellem de kortlagte naturtyper, hvor dette er muligt ud fra de naturgivne forhold. Der vil særligt være fokus på sammenbinding af forekomster af tør hede, våd hede, surt overdrev og rigkær.

Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse

Det er Varde Kommunes hensigt at planlægge og udføre projekterne som vist i tabel 3, og i den forbindelse tager kommunen en række initiativer for at inddrage lodsejere og andre interessenter i projekterne.

Tabel 3 viser kommunens plan for interessentinddragelse, men der kan ske ændringer hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det. Den gældende tidsplan kan altid ses på kommunens hjemmeside.

Projekt navn	Initiativ	Tidsplan
Dialog med det Grønne Råd	Varde Kommunes Grønne Råd afholder møde 3-4 gange årligt med deltagelse af en række interesseorganisationer.	Hele planperioden.
Naturpleje omkring Filsø og Søvigssund	Der undersøges mulighed for at pleje og sammenbinde kortlagte naturtyper i samarbejde med berørte lodsejere.	Fra 2016.
Levesteder for tinksmed og plettet rørvagtel	I samarbejde med de berørte lodsejere undersøges muligheden for at forbedre de kortlagte levesteder for tinksmed og plettet rørvagtel.	Fra 2017.

Projekterne gennemføres ved frivillige aftaler, og derfor er det i mange tilfælde ikke på nuværende tidspunkt muligt at beskrive hvornår projekterne fysik bliver udført. Kommunen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.

Tabel 3 viser kommunernes plan for interessentinddragelse, men der kan ske ændringer hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det. Den gældende tidsplan kan altid ses på de enkelte kommuners hjemmeside.

Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N 84 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiilsø og Kærgård Klitplantage

Området er stort og rummer meget varierede landskabs- og naturforhold. Størstedelen, ca. 65 %, er ejet af Staten. Det domineres af naturtyper som klitter, klithede, klitlavninger og klitsøer. I området findes et klitbælte, der strækker sig over et areal på 10 km i længden og 6-10 km i bredden. Bag de yderste kystklitter findes en række større klitheder. Store arealer, der oprindeligt var klitheder og hvid klit, er i dag tilplantet med plantager, der er domineret af bjergfyr. Kun enkelte mindre partier er i dag bevokset med krat og skov med løvtræsarterne stilkeg, vintereg, dunbirk, vortebirk og bævreasp.

Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn udgør hovedparten af den sydlige del af beskyttelsesområdet, og her findes en del tidligere landbrugsområder, næringsfattige søer og vådområder. Længst mod nord i beskyttelsesområdet ligger Sydjyllands største sø, Fiilsø. Søen blev afvandet fra 1852 til 1950, men er nu genskabt som en lavvandet sø omgivet af kær-, hede- og klitområder.

I Natura 2000-området findes en række fredninger, hvis primære formål har været at bevare de helt særlige naturforhold og landskaber i området

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

	Naturtype	Areal ha
2190	Klitlavning	169,0
2140	Klithede	418,7
2120	Hvid klit	67,8
2130	Grå/grøn klit	236,1
2170	Grårisklit	17,9
2250	Enebærklit	0,3
2160	Havtornklit	7,8
I ALT		917,6

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Naturstyrelsen vil have fokus på at sikre sammenhæng mellem forekomster af tør hede, våd hede, surt overdrev og rigkær med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder.
- Tilstanden af levestederne for plettet rørvagtel og tinksmed forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Naturstyrelsen gennemfører en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved efterfølgende drift i form af periodevis rydning, skrælning og afbrænding.

- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne klithede, havtornklit og tør hede med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 2 tabeller:

- Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper
- Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Table II: Plejemål for lysåbne naturtyper

	Naturtype	Målsætning	Areal
2190	Klitlavning	Sikring af naturtypen	6,9
		Naturtypebevarende pleje	162,2
2140	Klithede	Sikring af naturtypen	81,2
		Naturtypebevarende pleje	337,5
2120	Hvid klit	Sikring af naturtypen	0,1
		Naturlig dynamik	67,7
2130	Grå/grøn klit	Sikring af naturtypen	81,0
		Naturtypebevarende pleje	153,8
		Naturlig dynamik	1,3
2170	Grårisklit	Sikring af naturtypen	7,0
		Naturtypebevarende pleje	10,9
2250	Enebærklit	Sikring af naturtypen	0,3
2160	Havtornklit	Sikring af naturtypen	7,8
IALT			917,7

Table III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

	Naturtype	Indsats	Eksisterende eller nyt tiltag	ha
2190	Klitlavning	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	6,9
		Afbrænding	Eksisterende	85,8
		Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	0,3
		Græsning	Eksisterende	47,6
			Nyt	28,4
2140	Klithede	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	54,7
		Afbrænding	Eksisterende	251,0
		Rydning af opvækst	Eksisterende	131,0

		Græsning	Eksisterende	64,9
			Nyt	7,1
2120	Hvid klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	0,1
		Andet areal uden drift	Eksisterende	67,7
2130	Grå/grøn klit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	49,7
		Afbrænding	Eksisterende	135,9
		Andet areal uden drift	Eksisterende	1,3
		Rydning af opvækst	Eksisterende	93,8
		Græsning	Eksisterende	11,7
2170	Grårisklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	7,0
		Afbrænding	Eksisterende	6,0
		Rydning af opvækst	Eksisterende	10,9
2250	Enebærklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	0,1
		Afbrænding	Eksisterende	0,3
2160	Havtornklit	Ingen indsats i planperioden	Eksisterende	7,8

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

	Naturtype	Indsats	Eksisterende eller nyt tiltag	Ha
2190	Klitlavning	Hegning	Nyt	28,4
2140	Klithede	Hegning	Nyt	7,1

I tabel III og IV er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets lysåbne naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Den særlige opmærksomhed Naturstyrelsen skal rette mod plettet rørvagtel og tinksmed tilgodeses i den biotopforbedring, som indsatsen for de lysåbne naturtyper vil medføre.

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- Naturtyper og arter på sigt opnår en gunstig bevaringsstatus.
- Naturtyper der er vurderet til naturtilstandsklasse I eller II har en udvikling så deres areal og tilstand er stabil eller i fremgang.

- Naturtyper der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V har en udvikling hvor deres naturtilstand er i fremgang, således at der på sigt opnås naturtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet er stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- Arter uden tilstandsvurderingssystem har eller får gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede ynglefugle og øvrige arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.
- De kortlagte levesteder for rørdrum, rørhøg, plettet rørvagtel og tinksmed inden for Natura 2000-området opnår eller fastholdes i tilstandsklasse I eller II. Levestedernes geografiske placering fremgår af basisanalysen for området.
- Natura 2000-området bidrager til at sikre eller genoprette levesteder for en levedygtig bestand af de udpegede arter på nationalt og/eller internationalt niveau. At tilstanden og det samlede areal af levestederne for hedehøg, natravn, rødrygget tornskade, mosehornugle, hedelærke og trane sikres eller øges, således at der er tilstrækkeligt med egnede ynglesteder for arterne i området.
- Tilstanden og det samlede areal af levesteder for sangsvane, grågås og kortnæbbet gås som trækfugl i området sikres eller øges . således at Natura 2000-området bidrager til at sikre levesteder for en levedygtig bestand på nationalt og/eller internationalt niveau.
- Tilstanden og det samlede areal af levestederne for pibesvane og pomeransfugl som trækfugl i området sikres eller øges, således at der findes egnede raste- og fødesøgningssteder for arterne. Således at Natura 2000-området bidrager til at sikre levesteder for en levedygtig bestand på nationalt og/eller internationalt niveau.

Resumé af plejeplan for Forsvarsministeriets arealer i Natura 2000-område nr. 84 og 89

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses tillæg til drifts- og plejeplan omfatter i alt cirka 6.371 ha, hvor af ca. 5.771 ha er beliggende i Natura 2000-område nr. 84 og 89. Det geografiske overlap mellem Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og Natura 2000-områderne nr. 84 og 89 omfatter Habitatområde H73 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Klitplantage, H78 Vadehavet ved Ribe Å, Tved Å, og Varde Å vest for Varde samt Fuglebeskyttelsesområderne F50 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø og Kærgård Klitplantage, F56 Filsø og F49 Engarealerne ved Ho Bugt.

På Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn er der udpeget flere terrestriske naturtyper, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne nr. 84 og 89. I nedenstående oversigter ses de kortlagte habitatnaturtyper indenfor habitatområde H73 og H78 og deres areal på terrænet (i henhold til kortgrundlaget for Natura 2000-planen 2016-2021). Habitatnaturtypernes tilstand er desuden noteret. Naturtilstanden af habitatnaturtyperne varierer fra høj til ringe.

Habitatnaturtyper (H73)	
Naturtyper	
2120	Hvid klit
6230	Surt overdrev
6410	Tidvis våd eng
7140	Hængesæk
7150	Tørvelavning
7230	Rigkær
9190	Stilkeke-krat
2130	Grå/grøn klit
2140	Klithede
2169	Havtornklit
2170	Grårisklit
2180	Skovklit
2190	Klitlavning
3110	Lobeliesø
3130	Søbred med smpurter
4010	Våd hede
4030	Tør hede

Habitatnaturtyper (H78)	
Naturtyper	
1320	Vadegræssamfund
1330	Strandeng
6410	Tidvis våd eng
7230	Rigkær

Habitatnaturtyper		Areal (ha) på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn	Naturtilstand på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn
Naturtyper			
2120	Hvid klit	64,9	Ej vurderet
6230	Surt overdrev	26,4	III
6410	Tidvis våd eng	95,7	II-III
7140	Hængesæk	0,6	II-III
7150	Tørvelavning	69,8	I-III
7230	Rigkær	13,4	III
9190	Stilkege-krat	2,4	
2130	Grå/grøn klit	906,9	II-IV
2140	Klithede	1.472	II-IV
2169	Havtornklit	22,8	
2170	Grårisklit	79,3	
2180	Skovklit	1,6	
2190	Klitlavning	691,1	II-IV
3110	Lobeliesø	3	I
3130	Søbred med små urter	2,7	II-III
4010	Våd hede	<0,1	II
4030	Tør hede	1,2	III
1320	Vadegræssamfund	0,4	
1330	Strandeng	143,6	II-IV
I alt		3.597,8	

1. Tabel I: KORTLAGTE LYSÅBNE NATURTYPER I PLEJEPLANEN

Naturtyper		Areal (ha) på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn
2120	Hvid klit	64,9
6230	Surt overdrev	26,4
6410	Tidvis våd eng	95,7
7140	Hængesæk	0,6
7150	Tørvelavning	69,8
7230	Rigkær	13,4
2130	Grå/grøn klit	906,9
2140	Klithede	1.472
2169	Havtornklit	22,8
2170	Grårisklit	79,3
2190	Klitlavning	691,1
4010	Våd hede	<0,1
4030	Tør hede	1,2
1320	Vadegræssamfund	0,4
1330	Strandeng	143,6
I alt		3.588,1

2. INDSATS FOR DE LYSÅBNE NATURTYPER

I det følgende angives Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget.

3. TABEL II: PLEJEMÅL OG PLANLAGTE LØBENDE PLEJETILTAG FOR LYSÅBNE NATURTYPER

Lysåbne naturtyper (ha)					
	Naturtyper	Trusler	Målsætning	Plejetiltag	Total
2120	Hvid klit	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	64,9
6230	Surt overdrev	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Rydning og afgræsning	26,4
6410	Tidvis våd eng	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Rydning af afgræsning	95,7
7150	Tørvelavning	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Rydning af afgræsning	69,8
7230	Rigkær	Tilgroning	Udvidelse af areal	Rydning	13,4
2130	Grå/grøn klit	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	906,9
2140	Klithede	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	1.472
2170	Grårisklit	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	79,3
2190	Klitlavning	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	691,1
4010	Våd hede	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	<0,1
4030	Tør hede	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Turnusafbrænding, slåning og rydning	1,2
1330	Strandeng	Tilgroning og invasive arter	Naturbevarende pleje	Græsning	143,6

4. SÆRLIG INDSATS FOR ARTER

Flagermus (3 arter): Træer med hulheder sikres gennem udvikling af bl.a. urørt skov (99 ha) og habitattrægrupper (15 ha).

Krybdyr: Yngle- og overvintringssteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer.

Padder: Yngle- og overvintringssteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer og arealer med naturlig hydrologi.

5. FORVENTNINGER TIL DEN SAMLEDE INDSATS

Den samlede indsats for naturtyper og arter på Forsvarsministeriets arealer forventes at medføre at de udpegede naturtyper og arters tilstand ikke forringes og gerne forbedres.

Bilag 2: Indsatsprogram fra den statslige Natura 2000-plan

Generelle retningslinjer

- 1.1 Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
- 1.2 Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje.
- 1.3 Der arbejdes for at sikre egnede levesteder for områdets arter.
- 1.4 Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur ved at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper.
- 1.5 Hydrologiprojekter finansieret via landdistriktsprogrammet, igangsatte Life-projekter og udvidelse/sikring af levesteder fra Natura 2000-planen 2010-15 afsluttes.
- 1.6 For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen.
- 1.7 Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.

Områdespecifikke retningslinjer

- 2.1 Der sikres sammenhæng mellem forekomster af tør hede, våd hede, surt overdrev og rigkær med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder.
- 2.2 Tilstanden af levestederne for plettet rørvagtel og tinksmed forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- 2.3 Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
- 2.4 Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne klithede, havtornklit og tør hede med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.

Det er en fælles opgave for kommuner og offentlige lodsejere at aftale nærmere på hvilke arealer og i hvilke kommuner, den konkrete indsats skal foregå.

Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Natura 2000-område bestående af habitatområde nr. 73 og fuglebeskyttelsesområde nr. F50 og F56

Tabel 4. Naturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. 73.

Naturtype nr.	Naturtype navn	Handleplanmyndighed Varde Kommune (hektar)*
1330	Strandeng	67**
2110	Forklit	<1
2120	Hvid klit	19
2130	Grå/grøn klit	65
2140	Klithede	319
2160	Havtornklit	<1
2170	Grårisklit	3
2180	Skovklit	0
2190	Klitlavning	64
2250	Enebærklit	<1
3110	Lobeliesø	0
3130	Søbred med småurter	1
3150	Næringsrig sø	1
3160	Brunvandet sø	0
3260	Vandløb	Ej opmålt
4010	Våd hede	36
4030	Tør hede	62
5130	Enekrat	0
6230	Surt overdrev	13
6410	Tidvis våd eng	8
6430	Urtebræmme	Ej kortlagt
7140	Hængesæk	3
7150	Tørvelavning	<1
7220	Kildevæld	0
7230	Rigkær	4
9190	Stilkege-krat	2
91D0	Skovbevokset tørvemose	2
91E0	Elle- og askeskov	<1

* Arealopgørelse omfatter ikke offentlige arealer hvor ejeren gennemføre Natura 2000-planen i egen drifts og plejeplan.

** Arealet er et fejlkortlagt areal med grå/grøn klit eller klithede (2130/2140) på Filsø Hede.

Arter på udpegningsgrundlaget (habitatområde nr. 73):

Odder

Fuglearter på udpegningsgrundlaget.

Fuglebeskyttelsesområde F50

Ynglefugle:

Hedehøg

Plettet rørvagtel

Tinksmed

Mosehornugle

Natravn

Hedelærke

Rødrygget tornskade

Fuglebeskyttelsesområde F56

Ynglefugle:

Rørdrum

Rørhøg

Hedehøg

Plettet rørvagtel

Trane

Tinksmed

Natravn

Trækfugle:

Pibesvane

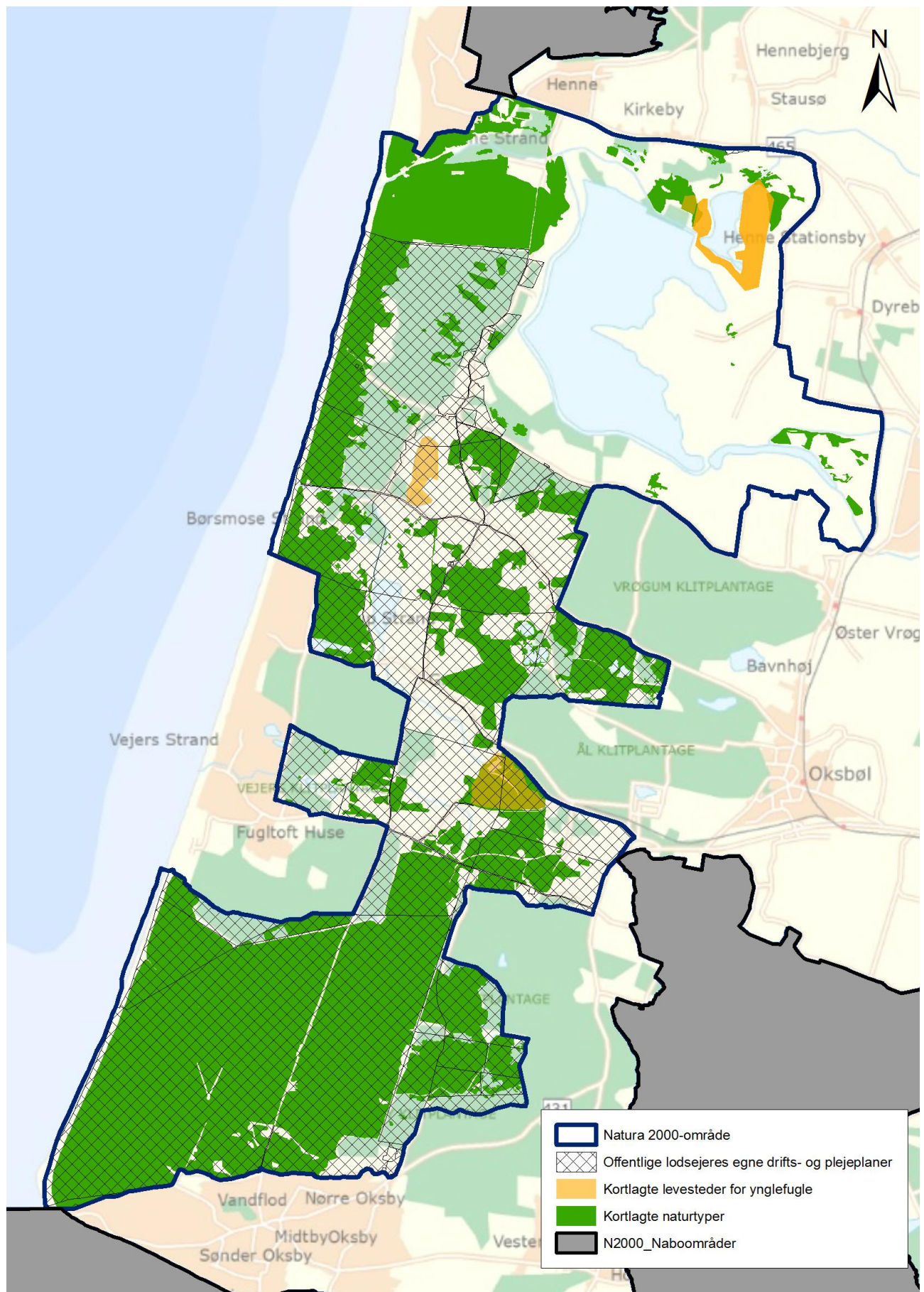
Sangsvane

Kortnæbbet gås

Grågås

Pomeransfugl

Bilag 4: Kortbilag

**Varde
Kommune**